

Overzicht Regulier Overleg Dierproeven en Alternatieven 2011-2013

Het Regulier Overleg Dierproeven en Alternatieven (RODA) is ingesteld als platform om van gedachten te wisselen over beleid ten aanzien van dierproeven en alternatieven in relatie tot maatschappelijke trends en ontwikkelingen. Belangrijke thema's zijn de invulling van 3 V's (vervanging, verfijning en vermindering) en de communicatie met de samenleving. De doelstelling van het overleg is gestructureerde spiegeling en verdieping van (voorgenomen) beleid aan de ontwikkelingen die zich aftekenen in de samenleving.

Het RODA kwam op 31 augustus 2011 voor de eerste keer bijeen. Aangezien het overleg aanvankelijk vooral werd ingesteld om de toepassing van 3V-alternatieven voor dierproeven (vervanging, vermindering en verfijning) te bevorderen, heeft het kortstondig 'regulier overleg alternatieven voor dierproeven' geheten.

Maar al tijdens de eerste vergadering bleek snel consensus te worden bereikt dat dierproeven en 3V-alternatieven niet los van elkaar gezien moeten worden. Bevordering van de toepassing van de 3V's kon het beste in samenhang gebeuren met de bespreking van dierproefkwesties en –dilemma's vanuit verschillende perspectieven. Eén van de eerste besluiten van het overleg was dan ook het 'om te dopen' en de samenstelling zodanig aan te passen dat er sprake was van een bredere vertegenwoordiging vanuit onderzoek, bedrijfsleven, samenleving en overheid.

Het overleg kent een onafhankelijk voorzitter. Aan het overleg namen altijd enkele betrokken beleidsambtenaren deel en het secretariaat was belegd bij het Nationaal Kenniscentrum Alternatieven voor dierproeven (NKCA). Het RODA is sinds de instelling in 2011 negen keer gehouden.

Samenstelling RODA

Nadat het RODA zijn definitieve naam heeft gekregen namen voortaan vertegenwoordigers van de volgende organisaties en netwerken eraan deel:

- Koninklijke Nederlandse Academie voor de Wetenschappen (KNAW)
- Vereniging innovatieve geneesmiddelen in Nederland (Nefarma)
- Biomedical Primate Research Centre (BPRC)
- Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie (NPCF)
- Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (Federa/FMWV)
- Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU)
- Vergunninghouders
- Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie (VNCI)
- Three R's Alternatives Initiating Network (TRAIN)
- Dierenbescherming
- Stichting Proefdiervrij
- Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde (NVP)
- Nederlandse Vereniging van Dierexperimentencommissies (NV DEC)
- Nederlandse Cosmetics Vereniging (NCV)
- Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF)
- Topinstituut (TI) Pharma
- Federatie Nederlands Levensmiddelen Industrie (FNLI)

Actieplan Dierproeven en Alternatieven 2011-2021

Het eerste gezamenlijke standpunt dat in het RODA werd ingenomen betrof het [Actieplan Dierproeven en Alternatieven 2011-2021](#) van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Het RODA stond positief tegenover dit plan, dat een brede waaier aan verbeterpunten bevatte in de geest van de Kabinetsvisie 2008. Kritische vragen waren er ook: de acties waren niet allemaal even concreet en konden daardoor niet worden voorzien van deadlines. Verder was onduidelijk hoeveel

budget met het plan was gemoed. Daardoor was het lastig, zo bleek overigens ook gaandeweg de uitvoering ervan, de effectiviteit in te schatten en te beoordelen. De repliek was dat de verbeteracties voor een groot deel gebaseerd waren op suggesties van veldpartijen en maatschappelijke groeperingen. De opstellers van het plan konden deze niet concreter maken, zonder in te boeten op het draagvlak ervoor. Het RODA deed daarom in een brief aan de minister van VWS de suggestie om bij de verdere uitwerking van het plan, ketenpartners nadrukkelijker te beschrijven en van de belangrijke acties de internationale dimensie in ogenschouw te nemen. Het RODA sprak daarbij de wens uit hierbij betrokken te blijven.

[Hier](#) kunt u de reactie lezen van het RODA op het Actieplan.

Evaluatie NKCA

In 2011 is het Nationaal Kenniscentrum Alternatieven voor dierproeven (NKCA) geëvalueerd. De evaluatie betrof vooral de bestuurlijke context van het NKCA en niet zozeer de uitvoering van de opgedragen taken, aangezien het centrum daarvoor nog te kort bestond. Uit de evaluatie bleek onder meer dat de beeldvorming van het centrum onduidelijk was. Verder bleek dat het ambitieniveau van het NKCA te hoog lag. Naar aanleiding hiervan zijn intensiveringsgelden uitgetrokken. Deze intensiveringsgelden zijn met name besteed aan communicatie met professionals door middel van een website en nieuwsbrieven. Het RODA heeft bij de bespreking aanbevolen het NKCA enige tijd aldus te laten functioneren, alvorens opnieuw te evalueren. Deze aanbeveling is overgenomen door het ministerie van VWS.

Wijziging Wet op de dierproeven

Uiteraard stond de wijziging van de Wet op de dierproeven naar aanleiding van de nieuwe EU Richtlijn 2010/63 die in 2010 van kracht is geworden, prominent op de agenda sinds de instelling van het RODA. Een belangrijke verandering van de wet is het feit dat voortaan een projectvergunning moet worden afgegeven op basis van een onafhankelijke toetsing. Van het besluit -in het kader van deze vergunning - moet een toegankelijke samenvatting worden gepubliceerd. In Nederland is ervoor gekozen de vergunning te laten afgeven door één instantie, de opnieuw in te richten Centrale Commissie Dierproeven. Deze commissie legt de vergunningaanvraag voor advies voor aan een erkende Dierexperimenten Commissie (DEC). Verder wordt een Nationaal Comité (NC) opgericht ter bescherming van dieren die voor wetenschappelijke doeleinden worden gebruikt. Dit NC zal onder meer best practices verspreiden onder professionals. Elke instelling die toestemming heeft om dierproeven te doen, heeft de verplichting een Instantie voor Dierenwelzijn (IvD) in te richten die toeziet op een zorgvuldige opzet en uitvoering van dierproeven, in het bijzonder met betrekking tot het dierenwelzijn.

Het RODA heeft het proces van de wetswijziging – dat begin 2014 de afronding nadert – steeds op de voet gevolgd. Zorgen waren er omtrent de mogelijke toename van bureaucratie die met het verrichten van dierproeven is gemoed en daarmee een forse verhoging van de kosten. Het RODA gaf ook aandachtspunten mee: de verantwoordelijkheidsverdeling tussen diverse bevoegde instanties, de mogelijkheden voor zelfregulering door het professionele veld (bijvoorbeeld met betrekking tot het delen van kennis) en de onafhankelijkheid van de ethische toetsing. In 2013 heeft het RODA ook de zorg uitgesproken dat er door de grote tijdsdruk waaronder de gewijzigde wet tot stand moet komen, weinig tijd en aandacht kan worden gegeven voor implementatie in de praktijk. Het professionele veld moet wel de gelegenheid krijgen zich ‘te zetten’ naar de nieuwe regelgeving die een grote veranderingen inhoudt. In het kader van de wetswijziging zijn steeds stakeholderbijeenkomsten gehouden en werkgroepen actief geweest, waaraan RODA-deelnemers hebben deelgenomen.

Communicatie over dierproeven en alternatieven

Het RODA heeft zich uitgebreid beziggehouden met communicatie over dierproeven en alternatieven. Op 16 oktober 2012 is hierover een themabijeenkomst gehouden, georganiseerd door

de Stichting Informatie Dierproeven en het NKCA. Maar ook tijdens de reguliere vergaderingen is dit onderwerp regelmatig aan de orde geweest. Het RODA erkent het belang van communicatie over dit onderwerp, zowel tussen professionals onderling als met het algemene publiek. Tegelijkertijd is het een moeilijk onderwerp, want discussies over dierproeven en alternatieven ontaarden gemakkelijk in een strijd tussen vóór- en tegenstanders, terwijl er in feite geen sprake is van goed of fout. Anders gezegd: het streven naar 3V-alternatieven is een genuanceerd beginsel dat zich niet laat vervatten in hapklare oneliners. Tegelijkertijd roepen dierproeven bij vrijwel iedereen emoties op die zich niet laten wegredeneren door rationele argumentatie. Communicatie met het publiek zou daarom volgens het RODA vooral gericht moeten zijn op het kweken van begrip en vertrouwen in de wetenschap. Openheid en transparantie – ook met betrekking tot het nut en het doel van het onderzoek - zijn hierbij de kernwoorden.

Tijdens de themabijeenkomst van het RODA werd verder geconstateerd dat organisaties die communiceren over dierproeven en alternatieven de nadruk leggen op nut en noodzaak van dierproeven óf op de noodzaak van alternatieven. De maatschappelijke uitdaging is een boodschap te formuleren die deze beide uitersten integreert. Juist op die gebieden waar de afweging lastig is, is de bevordering van de ontwikkeling en de toepassing van 3V-alternatieven van groot maatschappelijk belang. Deze gedachtegang wordt voortgezet door het RODA.

Het verslag van de themabijeenkomst over publiekscommunicatie vindt u [hier](#).

Evaluatie en monitoring Actieplan Dierproeven en Alternatieven

Na aandringen door de Tweede Kamer heeft het ministerie van VWS de Centrale Commissie Dierproeven begin 2012 gevraagd om een advies inzake de evaluatie en monitoring van het Actieplan Dierproeven en Alternatieven 2011-2021. Dit heeft geresulteerd in een set aanbevelingen die nadere uitwerking verdienen. Het RODA heeft zich ook gebogen over het advies van de CCD en heeft de volgende aandachtspunten meegegeven die overigens nog niet aan actualiteit hebben ingeboet:

- Door de nieuwe regelgeving die ook ingaat op de wijze waarop over dierproeven moet worden gerapporteerd, zal er hoe dan ook sprake zijn van trendbreuk(en) in de statistieken. Data (bijvoorbeeld aantallen gebruikte dieren) van vóór de wetwijziging zijn daardoor niet te vergelijken met data na de wetwijziging. Dit vertroebelt evaluatie en monitoring van beleidseffecten.
- De gebruikte terminologie voor 3V-alternatieve methoden is erg divers. Daardoor is het lastig, zo niet onmogelijk, kwantitatief te onderzoeken welke 3V-methoden worden gebruikt en wat de impact hiervan is op het proefdiergebruik. Het accent zou daarom naar de mening van het RODA moeten liggen op de (kwalitatieve) evaluatie van beleid door deskundigen, en niet zozeer op monitoring.
- De roep om evaluatie en monitoring ligt dicht aan tegen de motie waarin de regering is verzocht zorg te dragen voor gestructureerde dataopslag van het proefdieronderzoek in Nederland en voorstellen te doen voor de toegankelijkheid van deze data. Aan het NKCA is gevraagd hierover een advies uit te brengen, op basis van consultatie van het professionele veld. Het RODA was er voorstander van dat evaluatie, monitoring en dataopslag in samenhang in beschouwing werden genomen. Het NKCA heeft die verbinding ook gemaakt (zie 'databanken en dataopslag').
- Lang niet alle onderzoeksgelden die in verband kunnen worden gebracht met 3V-alternatievemethoden, zijn als zodanig terug te vinden in de literatuur. Wetenschappers gebruiken wellicht geen herkenbare terminologie, maar dragen met hun onderzoek toch bij aan het gedachtegoed van Meer Kennis met Minder Dieren (onderzoeksprogramma ZonMw). In de evaluatie van beleidseffecten zouden deze wetenschappelijke ontwikkelingen op de één of andere manier moeten worden meegewogen.

Databanken en dataopslag

Het NKCA heeft op verzoek van het ministerie van VWS geïnventariseerd op welke manier data over proefdieronderzoek op dit moment wordt opgeslagen en welke databanken daarbij worden gebruikt. In overleg met experts is een onderscheid gemaakt tussen registratie van dierproeven (vooraf), daadwerkelijk gebruik van proefdieren (achteraf) en de opslag van de resultaten van die proeven. Het advies hierover is opgenomen in het rapport '[Dataopslag, evaluatie en monitoring van dierproeven, proefdieren en 3V-alternatieven voor proefdiergebruik in Nederland](#)'. In dit rapport is ook de samenhang aangegeven met de adviezen van de CCD inzake evaluatie en monitoring en zijn een aantal relevante aanbevelingen verder uitgewerkt.

De belangrijkste aanbevelingen op een rijtje:

- Zet een centraal registratiesysteem voor dierproeven op
- Laat experts regelmatig analyses uitvoeren, gebaseerd op data in het centraal registratiesysteem en de database van de NVWA met betrekking tot proefdiergebruik (t.b.v. Zo Doende)
- Koppel de analyses aan (trends in) het gebruik van 3V-alternatieve methoden in een bepaald onderzoeksgebied

Het NKCA heeft in zijn rapport ook geconcludeerd dat een compleet monitoringsysteem op dit moment niet haalbaar is, maar acht langjarige, gestructureerde evaluatie door experts zeker nuttig is. Hiervoor moeten wel indicatoren worden ontwikkeld.

Het RODA heeft in zijn commentaar op het rapport de volgende punten naar voren gebracht:

- Bij de nadere uitwerking moet meer aandacht worden besteed aan de internationale dimensie.
- Er kunnen vraagtekens worden gesteld bij de gebruikte terminologie, die niet altijd waardevrij is.
- De haalbaarheid van de doelstelling is twijfelachtig. Men moet niet de illusie koesteren dat de impact van het gebruik van 3V-alternatieven op het proefdiergebruik eenvoudig in beeld te brengen is. Het RODA is daarom content met de zware rol die aan deskundigen wordt toegedicht in het adviesrapport en vindt het Nationaal Comité i.o. een natuurlijke initiatiefnemer op dit vlak.
- Het RODA staat positief tegenover een centraal registratiesysteem voor dierproeven, mits de nodige vertrouwelijkheid van de gegevens is gewaarborgd. Men heeft evenwel zorgen over de administratieve lastenverzwaring die de opslag van resultaten van proefdieronderzoek met zich meebrengt. Het RODA is er voorstander van dat hiervoor aansluiting wordt gezocht bij bestaande (internationale) systemen, en dat éérs een kostenbatenanalyse wordt gedaan alvorens maatregelen in die richting worden doorgevoerd.

Lees [hier](#) het standpunt van het RODA naar aanleiding van het rapport 'Dataopslag, evaluatie en monitoring van dierproeven, proefdieren en 3V-alternatieven voor proefdiergebruik in Nederland'.

Dossieroverdracht van VWS naar EZ

Per 1 januari 2013 is het dossier dierproeven en alternatieven overgedragen van het ministerie van VWS aan het ministerie van EZ. Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn is de nieuwe portefeuillehouder. Het RODA is hartelijk welkom geheten in EZ-kringen en heeft het overleg op dezelfde voet voortgezet. De voorzitter en de secretaris van het RODA hebben kennisgemaakt met de staatssecretaris van EZ, mevrouw S. Dijkma. Zij heeft in een brief de verwachting uitgesproken dat het RODA zich een mening vormt over de kwestie 'Dieren gedood in voorraad' en meedenkt over mogelijke oplossingsrichtingen die voortvloeien uit een internationale conferentie over dit onderwerp die in 2013 is gehouden. Verder heeft Dijkma het RODA gevraagd zich te buigen over de aspecten van de (implementatie van de) gewijzigde Wet op de dierproeven die vragen om een maatschappelijke dialoog.

Businesscase ZonMw

De 'businesscase ZonMw' is meermalen ter sprake geweest in het RODA. Het betreft een *best expert guess* met betrekking tot de reductie in proefdiergebruik die kan worden behaald met investering in onderzoek naar 3V-alternatieve methoden, beschreven aan de hand van enkele scenario's. Het RODA vindt de businesscase een interessante gedachteoefening, maar heeft sterke twijfels bij de onderbouwing, zeker van de genoemde getallen. Het RODA heeft ook het sterke vermoeden dat het verband tussen investering in onderzoek en de reductie van proefdiergebruik verre van lineair is. Daarom kan de businesscase hoogstens dienen als het vertrekpunt voor een meer gedegen analyse, mede gezien de aandachtspunten die reeds zijn genoemd onder dataopslag, evaluatie en monitoring. Het RODA heeft de wens uitgesproken om hierover nader in gesprek te komen met ZonMw en het ministerie van EZ, alsmede over de wijze waarop eventuele intensiveringen kunnen worden gefinancierd. Het RODA heeft daarbij de wens geuit meer te vernemen over de resultaten van het lopende onderzoeksprogramma Meer Kennis met Minder Dieren.

'In voorraad gedode dieren'

Staatssecretaris Dijkema van EZ heeft zich tot doel gesteld een trendbreuk te realiseren met betrekking tot het aantal dieren dat jaarlijks 'in voorraad wordt gedood' in Nederland. Aangezien deze kwestie bij uitstek een sterke internationale dimensie kent, heeft ze ten behoeve van een gedegen gedachtevorming aan een aantal Nederlandse experts gevraagd een internationale conferentie te houden. Doelen van deze internationale conferentie waren:

- inzicht verkrijgen in de redenen die ten grondslag liggen aan 'het doden van dieren in voorraad',
- na te gaan welke maatregelen genomen kunnen worden in het fokmanagement om het aantal dieren dat 'in voorraad wordt gedood' te verminderen
- na te gaan welke ontwikkelingen in de biotechnologie kunnen bijdragen aan verfijning van de fok van genetisch gemodificeerde dieren en inzicht te krijgen in welke wetenschappelijke ontwikkelingen te verwachten zijn die van invloed kunnen zijn op het aantal dieren 'in voorraad gedood',
- het onderwerp 'dieren in voorraad' te plaatsten in een maatschappelijke en morele context alsmede in relatie tot dierwelzijnsvraagstukken en
- het geven van concrete adviezen met betrekking tot het reduceren van het aantal 'in voorraad gedode' dieren.

Het RODA heeft zich eind 2013 uitgebreid laten informeren over de resultaten van de internationale conferentie en de stakeholdersbijeenkomst die naar aanleiding hiervan is gehouden. Suggesties en aandachtspunten zijn meegenomen in het rapportage van de organisatoren van de conferentie. Deze rapportage zal de basis vormen voor verdere gedachtewisseling in het RODA over 'in voorraad gedode dieren'.

Toekomst RODA

Het RODA heeft zich op gezette tijden gebogen over zijn eigen doel- en samenstelling. De wijziging van de Wet op de dierproeven brengt ook de oprichting van een aantal nieuwe instanties met zich mee, die wellicht van invloed zullen zijn op het RODA. Naar verwachting zal aan het Nationaal Comité (NC) een expertrol worden toegedicht, waardoor het RODA zich nog meer dan voorheen het geval was zal richten op de maatschappelijke dialoog. In dat licht bezien is het niet langer logisch dat het secretariaat wordt belegd bij het NKCA, dat zich immers vooral heeft beziggehouden met kenniscoördinatie.

Daarom is eind 2013 besloten het secretariaat van het RODA – in elk geval voorlopig – over te dragen aan het ministerie van EZ. Er zijn verder geen dringende redenen om het ingeslagen pad te verlaten. Het RODA heeft zich wel voorgenomen zelf meer openheid en transparantie te betrachten met betrekking tot de agenda's en de verslagen van het overleg. Deze zijn altijd opvraagbaar geweest, maar zullen voortaan actiever openbaar worden gemaakt. Onderwerpen die prominent op de

agenda (blijven) staan zijn: de internationale dimensie, ethische aspecten, de V van verfijning, fok van dieren en de verdere plannen van de Staatssecretaris.

Auteur: Sophie Deleu, secretaris RODA 2011-2013